

УДК 334.722.005.005:34

Дацко О.Б., здобувач*©*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З.Гжицького*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

Встановлено, що м'ясопродуктовий підкомплекс України об'єднує сільськогосподарських товаровиробників, м'ясопереробні підприємства та торговельні організації в межах функцій вирощування худоби і птиці, їх переробки й реалізації готової продукції. Надходження худоби та птиці в живій масі на переробні підприємства у 2012 р. збільшилось проти 2010 р. на 3,8 % (55,4 тис. т). У 2012 р. проти 2010 р. збільшилося виробництво м'яса і субпродуктів харчових свійської птиці морожених на 11,8 %, м'яса і субпродуктів харчових свійської птиці свіжих (парних) чи охолоджених на 1,8% та ковбасних виробів на 5,3%, а по інших видах м'ясної продукції спостерігається зменшення обсягів виробництва в промисловості.

***Ключові слова:** підприємства м'ясопродуктового підкомплексу, м'ясо, худоба і птиця, жива маса, виробництво.*

Постановка проблеми. Механізм ефективного ведення підприємницької діяльності в підприємствах м'ясопродуктового підкомплексу за умов сформованого ринкового середовища включає систему відповідних економічних важелів та інструментально-методичний апарат. Сукупність зазначених компонентів процесу адаптації підприємницької діяльності, застосована до соціально-економічних умов конкретного виробника м'ясопродукції, знаходиться в основі вироблення його ефективної стратегії адаптації до ринкових умов. Основним його завданням для успішного функціонування на ринку є послідовне визначення оптимальних напрямів господарської діяльності, маркетингової та інтеграційної стратегії, оптимальної організаційно-управлінської структури підприємства, системи економічних важелів та інструментально-методичного апарату управління.

У сучасних умовах в усій системі м'ясопродуктового підкомплексу для його операторів особливе значення має удосконалення організаційної структури підприємств та структури управління, а також чітка регламентація посадових обов'язків працівників управління. При недосконалій структурі управління й нечітко розмежованих функціях між працівниками важко покращити систему оперативного керівництва і методи управління.

У широкому розумінні, під управлінням підприємницькими структурами підприємств м'ясопродуктового підкомплексу розуміють систематичний, свідомий вплив на процес суспільної праці, направлений на досягнення

---

*Науковий керівник – к.е.н., доцент Минів Р.М.

© Дацко О.Б., 2014

поставленої методи шляхом ефективного використання наявних ресурсів. Складовими елементами управління є мета, функції, структура, методи, кадри і технічні засоби [6, с. 62].

Організаційні та економічні перетворення в державі значним чином вплинули на стан розвитку підприємств м'ясопродуктового підкомплексу. Внаслідок скорочення чисельності поголів'я тварин в усіх категоріях господарств зменшилося і виробництво м'яса. Основними причинами цього є незацікавленість сільськогосподарських товаровиробників у подальшому збільшенні виробництва в умовах диспаритету цін на сировину та промислову продукцію, зниження забезпеченості товаровиробників матеріально-технічними ресурсами, погіршення кормової бази, селекційно-племінної роботи тощо. Тому питання подальшого розвитку підприємств м'ясопродуктового під комплексу в умовах ринку є досить актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ефективного функціонування підприємств м'ясопродуктового підкомплексу присвячені наукові роботи таких вітчизняних вчених, як М.В. Гладія [6], П.С. Березівського [3], М.В. Зубця [1], О.В. Мазуренко [4], В.Я. Месель-Веселяка [1], П.Т. Саблука [1] та інших. Водночас, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі важливі питання, пов'язані з підвищенням ефективності функціонування підприємств м'ясопродуктового під комплексу, потребують подальшого вивчення. Особливого значення ці питання набули після вступу України до СОТ, інтеграції до ЄС і поглиблення конкуренції на світовому ринку м'яса. Тому доцільність подальших досліджень та розробка пропозицій щодо ефективного функціонування вітчизняних підприємств м'ясопродуктового підкомплексу не викликає сумніву.

Мета статті. Дослідити сучасні тенденції розвитку підприємств м'ясопродуктового підкомплексу.

Виклад основного матеріалу дослідження. М'ясопродуктовий підкомплекс України, який об'єднує сільськогосподарських товаровиробників, м'ясопереробні підприємства та торговельні організації в межах функцій вирощування худоби і птиці, їх переробки й реалізації готової продукції, є однією з найважливіших складових АПК, яка забезпечує населення м'ясом і м'ясопродуктами – джерелом тваринного білка для задоволення фізіологічних потреб людини, особливо дітей.

Основною складовою м'ясопродуктового підкомплексу є сільськогосподарські товаровиробники, які вирощують худобу та птицю. До них належать сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства і особисті господарства населення. Серед галузей, які займаються переробкою сільськогосподарської сировини, провідне місце належить тим, хто переробляє худобу та птицю й одержує м'ясо, ковбаси та інші м'ясні продукти. У сукупності вони утворюють м'ясопродуктовий підкомплекс України, до якого слід також відносити процес доведення м'ясної продукції до споживачів, тобто реалізації готових продуктів харчування у сфері торгівлі, а також безпосередньо м'ясопереробними і сільськогосподарськими підприємствами [6, с.69].

П.С.Березівський переконаний, що м'ясопродуктовий підкомплекс одна з найважливіших продуктових вертикалей (виробництва і переробки продукції тваринництва). Головне функціональне призначення підкомплексу забезпечення потреб населення в м'ясі та м'ясних продуктах. Він становить досить складну поліпрофільну виробничо-організаційну структуру, між окремими елементами якої існує тісна взаємозалежність: не можна збільшити споживання м'яса та м'ясопродуктів до раціонального рівня без наявності високопродуктивних м'ясних порід, їх повноцінної годівлі, своєчасної і повної переробки живої ваги знятих з відгодівлі тварин і добре організованої оптової та роздрібно торгівлі [3, с.118].

Дослідження сучасного стану м'ясопродуктового підкомплексу АПК України, особливостей функціонування останнього та визначення шляхів підвищення його ефективності є нагальною проблемою сучасної економічної науки, оскільки рівень виробництва та споживання м'яса і м'ясопродуктів українським населенням залишається і досі на низькому рівні. Він майже втричі нижчий рівня 1990 року і не досягає рівня раціональних норм споживання. Крім того, за статистичними даними, виробництво м'яса в Україні залишається нижче норми самозабезпечення [6, с.41].

З урахуванням наявного потенціалу тваринництва, досвіду і традицій підприємства м'ясопродуктового підкомплексу України повинні бути орієнтованими на експорт. Згідно з прогнозними даними у 2015 р. він зможе запропонувати на зовнішній ринок 265,2 тис. тонн м'яса (у забійній вазі), в 2020 р. – 488,3, а у 2030 р. даний показник становитиме 778,9 тис. тонн [1, с. 210].

У 2012 р. обсяги реалізації назабій худоби та птиці у всіх категоріях господарств порівняно з 2011 р. збільшились на 89,1 тис. т (2,9 %), у тому числі на сільськогосподарських підприємствах – на 78,2 (4,8 %), в господарствах населення – на 10,9 тис. т (0,8 %).

Лідерами серед регіонів України з реалізації худоби і птиці на забій всіма категоріями господарств у 2012 р. були Черкаська, Київська, Дніпропетровська, Донецька, Львівська області та Автономна Республіка Крим, в яких реалізувалося 50,6 % від загальних обсягів реалізації в цілому по країні.

У 2012 р. збільшили обсяги реалізації худоби і птиці на забій проти минулого року сільськогосподарські підприємства у 15 регіонах, а господарства населення – в 16 регіонах. Сільськогосподарські підприємства збільшили обсяги реалізації на 78,2 тис. т, господарства населення – на 10,9 тис., всі категорії господарств – на 89,1 тис. т.

У 2012 р. в Україні в розрахунку на одну особу вироблено 48,5 кг м'яса всіх видів, що більше проти 2011 р. на 1,6 кг.

Надходження худоби та птиці в живій масі на переробні підприємства у 2012 р. збільшилось проти 2010 р. на 3,8 % (55,4 тис. т). Водночас обсяги закупівлі худоби і птиці м'ясопереробними підприємствами зменшились на 15,6% (79,8 тис. т), зокрема від сільськогосподарських підприємств – на 4,6 % (15,9 тис. т), а від господарств населення – на 70,3 % (74,6 тис. т). Відбулось

зменшення закупівлі великої рогатої худоби – на 3,2 % (4,9 тис. т), свиней – на 20,5 % (47,8 тис. т), а птиці закуплено більше на 77,7 % (41,6 тис. т) (табл. 1).

Таблиця 1

Надходження худоби і птиці в живій масі на переробні підприємства, тис.т

Показники	Рік			2012р. у % до 2010р.
	2010	2011	2012	
Надійшло всього	1442,9	1476,0	1498,3	103,8
Закуплено	512,7	445,3	432,9	84,4
У тому числі від:				
сільськогосподарських підприємств	342,4	343,5	326,5	95,4
господарств населення	106,1	36,4	31,5	29,7
інших структур	64,2	65,4	75,2	117,1
Прийнято на давальницьких засадах	35,9	9,8	13,3	37,1
Надійшло на переробку вирощеної переробними підприємствами	894,3	1020,9	1052,1	117,7

Джерело: розраховано за даними [5,7,8]

У 2012 р. на переробку надійшло великої рогатої худоби від усіх категорій господарств 144,5 тис. т, у тому числі від сільськогосподарських підприємств – 109 тис. т, від господарств населення – 29,8 тис. т.

Загальний показник з вирощування худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах у 2012 р. збільшився проти 2010 р. на 200,2 тис.т. Вирощування птиці, свиней та великої рогатої худоби збільшилось відповідно на 3,7; 66,1 та 120,7 тис. т. Показник співвідношення вирощування до реалізації свідчить про обсяг наявних м'ясних ресурсів на відповідну дату. У 2012 р. відбулось збільшення таких ресурсів проти відповідного періоду 2011 р. на 2,2 % (табл. 2).

Таблиця 2

Вирощування та співвідношення вирощування худоби і птиці в сільськогосподарських підприємствах до її реалізації на забій в живій масі

Види тварин	Вирощування, тис. т			Реалізація на забій, тис. т		
	рік			рік		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Всі види	1638,5	1719,8	1838,7	1530,7	1639,0	1717,2
ВРХ	174,6	170,4	178,3	177,7	164,9	164,6
Свині	411,9	451,7	478,0	350,3	417,5	418,7
Птиця	1047,2	1092,4	1167,9	998,2	1052,0	1128,9
Інші	4,8	5,3	4,5	4,5	4,6	5,0

Джерело: розраховано за даними [5,7,8]

У 2012 р. проти 2010 р. збільшилося виробництво м'яса і субпродуктів харчових свійської птиці морожених на 11,8 %, м'яса і субпродуктів харчових свійської птиці свіжих (парних) чи охолоджених на 1,8% та ковбасних виробів

на 5,3%, а по інших видах м'ясної продукції спостерігається зменшення обсягів виробництва в промисловості.

Найбільше зниження виробництва м'ясної продукції у 2012 р. припадало на яловичину і телятину морожену (на 31,9 %), яловичину і телятину, свіжу (парну) чи охолоджену (на 26,2 %) та свинину морожену (на 4,1 %) (табл. 3).

Таблиця 3

Виробництво основних видів м'ясних продуктів, тис. т

Вид продукції	Рік			2012р. у % до 2010р.
	2010	2011	2012	
Яловичина і телятина свіжа чи охолоджена	74,7	53,6	55,1	73,8
Яловичина і телятина морожена	21,0	15,3	14,3	68,1
Свинина свіжа чи охолоджена	143,0	180,0	171,0	119,6
Свинина морожена	7,3	8,1	7,0	95,9
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці свіжі чи охолоджені	670,7	719,0	750,0	111,8
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці морожені	84,6	79,9	86,1	101,8
Вироби ковбасні	270,7	278,0	285,0	105,3

Джерело: розраховано за даними [5,7,8]

До основних першочергових завдань, які необхідно вирішити найближчим часом з метою відродження підприємств м'ясопродуктового підкомплексу та нарощування обсягів виробництва високопоживної і якісної продукції, слід віднести такі:

1. Відновити та розвивати племінну базу вітчизняного тваринництва і матеріально зацікавити племінні господарства вирощувати високоякісний молодняк, з врахуванням сучасних методів його оцінки за фенотипом та генотипом з метою підвищення продуктивності худоби.

2. У структурі собівартості найбільшу питому вагу займають корми. Враховуючи це, в подальшому сільськогосподарським підприємствам доцільно знижувати собівартість кормів за рахунок збалансованого кормового раціону годівлі худоби та птиці, відновлення і розвитку власного кормовиробництва та створення і ефективного використання культурних пасовищ.

3. Державі варто розробити напрями підтримки підприємств м'ясопродуктового підкомплексу, що дасть можливість надавати сільськогосподарським виробникам послуги при дорощуванні великої рогатої худоби та допомогу з пошуку каналів реалізації продукції. Також є потреба створити пільгові умови для роботи банківського капіталу в аграрному секторі економіки, а також розробити відповідний механізм з метою їх реалізації.

Усі докорінні перетворення, що відбулися в сільському господарстві України негативно позначилися на підприємствах м'ясопродуктового

підкомплексу. Наша держава втратила позиції серед світових виробників м'ясної продукції. Найбільш раціональним шляхом виправлення цієї ситуації є подальше підвищення концентрації виробництва за рахунок створення умов розвитку інтеграційних процесів в тваринництві та суміжних з ним виробництв, а також забезпечення державної підтримки і створення нормативно-правової бази.

Визначаючи стратегію і тактику ефективного функціонування АПК і підприємств м'ясопродуктового підкомплексу зокрема, необхідно враховувати нові досягнення НТП в агропродовольчій сфері, екологічні й економічні вимоги, особливості сучасної матеріально-технічної бази агропромислового виробництва. Як свідчить світовий досвід, важливим напрямком удосконалення економічних відносин та забезпечення еквівалентності товарообміну підприємств м'ясопродуктового підкомплексу є вертикальна інтеграція, тобто створення інтегрованих формувань та професійних об'єднань товаровиробників (асоціацій, спілок тощо). Вони дозволяють суб'єктам господарювання знаходити різноманітні способи колективного впливу на ринкову ситуацію, проводити єдину цінову політику в інтересах усіх учасників по ланцюгу: виробництво-заготівля-переробка-торгівля.

Важливим фактором конкурентоспроможності підприємств м'ясопродуктового підкомплексу України є розвиток ринку м'яса, що передбачає самостійність виробників і створення умов для конкуренції учасників ринку. Збільшення обсягу пропозиції м'яса на внутрішньому і зовнішньому ринках за рахунок нарощування його виробництва дозволить поліпшити забезпечення населення м'ясом і високоякісними продуктами, задовольнити потребу в сировині переробної і харчової промисловості, галузей тваринництва в концентрованих кормах, підвищити рівень фінансового забезпечення підприємств м'ясопродуктивного підкомплексу України.

Висновки. Отже, сучасний стан розвитку підприємств м'ясопродуктового підкомплексу вимагає змін у підходах до розв'язання назрілих проблем, опрацювання і впровадження принципово нової ефективної моделі функціонування, що забезпечить у короткий термін стабілізацію виробництва і подальші передумови розвитку товаровиробників. Для підтримки стабільного виробництва необхідна мобілізація внутрішнього потенціалу підприємств та обґрунтоване втручання держави у виробничий процес. Необхідність такого регулювання доведена вітчизняними науковими розробками й досвідом країн з розвинутою економікою. Поряд із державними заходами щодо стабілізаційних процесів в АПК важливе значення має регіональна інтеграційна спрямованість процесів підприємств м'ясопродуктового підкомплексу.

Література

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку)/ [Присяжнюк М.В.,Зубець М.В.,Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка,М.В. Зубця,П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.

2. Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-116/doc-173/>

3. Березівський П.С., Михалюк Н.І. Організація, прогнозування та планування АПК: Навчальний посібник / За ред. П.С. Березівського. 2-ге вид. – Л: «Магнолія плюс», 2006. – 443 с.

4. Мазуренко О.В. Продовольча безпека та поточна ситуація з позиції виробництва та споживання м'яса / О.В. Мазуренко // Вісник Уманського НУС–2008. – Вип. 70 (частина 2 – Економіка). – С. 105-111.

5. Моніторинг стану галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції за січень-березень 2013 року в цифрах, графіках, діаграмах / І.М. Демчак, О.В. Сень, Д.М. Микитюк, О.Л. Чижевський. – К.: НДІ «Укראгропрпромпродуктивність», 2013. – 47 с.

6. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України: монографія / [М.В. Гладій, П.Т. Саблук, Н.Г. Копитець та ін.]; за ред. М.В. Гладія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 354 с.

7. Сільське господарство України 2012. Статистичний збірник. / [за ред. Ю. М. Остапчука]. – Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». – 2013. – 369 с.

8. Тваринництво України. Статистичний збірник. / [за ред. С.О. Власенко]. – Київ: Державна служба статистики України, 2013. – 211 с.

Аннотація

Установлено, що м'ясопродуктовий підкомплекс України об'єднує сільськогосподарських товаропроизводителів, м'ясопереробляючі підприємства та торговельні організації в рамках функцій вирощування скота та птиці та реалізації готової продукції. Поставка скота та птиці в живому везі на переробляючі підприємства в живому везі в 2012 г. збільшилась відносно 2010 г. на 3,8 % (55,4 тис. т.). В 2012 г. відносно 2010 г. збільшилось виробництво м'яса та субпродуктів харчових домашньої птиці замороженої на 11,8 %, м'яса та субпродуктів харчових птиці свіжої (парної) або охолодженої на 1,8 % та колбасних виробів на 5,3 %, а по інших видах м'ясної продукції спостерігається незначительне зменшення об'ємів виробництва в промисловості.

Ключові слова: підприємства м'ясопродуктового підкомплексу, м'ясо, скот та птиця, дивана маса, виробництво.

Summary

In the article considered that meat production sub-complex tied up agricultural producers, meat processing enterprises and trade organizations in the context of cattle and poultry production function, their processing and entry to the market of food products. Supplies of livestock and poultry in net weight on processing enterprises in 2012 increased in contrast to 2010 in 3,8 % (55,4 th. t.). During 2012 in contrast to 2010 production of meat and food sub-products of frozen poultry were increased in 11,8 %, meat and food sub-products of fresh or chilled

were increased in 1,8 % and sausage products were surplus in 5,3%. At the same period industrialized production of other kinds of meat products were decreased.

Key words: *enterprises of meat production sub-complex, meat, cattle and poultry, net weight, production.*

Рецензент – к.е.н., доцент Поперечний С.І.